

REGISTERBLAD**Datum:** 2000-02-07**OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I SÖDERMANLANDS LÄN****Identitetsnummer:** NRO 04 011**Områdesnamn:** Båven-området**Kommun:** Nyköping, Gnesta och Flen**Kartblad:** Topografiska kartan nr 9G NO, 9H NV, 9H NO, 10H SV**Area:** 30 423 ha, varav 21 009 ha land och 9 414 ha sjö**Naturgeografisk region:** 24, Svealands sprickdalsterräng med lersättdalar och sjöbäcken**Kust/havsregion:****Regionindelning för sjöar och vattendrag:** Huvudavrinningsområde 65 Nyköpingsån**Agrara kulturlandskapsregioner:** Centralbygd, mellanbygd**Landskapsformer:** Sprickdalslandskap**Riksvärde**

Odlingslandskap	Naturbetesmarker	Fauna Flora
Sjölandskap	Sjö	Fauna
Skogslandskap	Naturskog	

Värdeomdöme: Båven är en näringsfattig klarvattensjö med artrik fiskfauna, bl.a. finns den akut hotade malen. Särpräglad fågelliv med ovanligt många häckande par fiskgjuse och storlom samt utrotningshotade rovfågelarter. Kring sjön finns ett omväxlande odlingslandskap varvat med berg- och skogsområden. Odlingslandskapet har lång kontinuitet med kuperade åkrar, skogsdungar, äldre vägar och stora arealer naturbetesmark. Vissa delar av odlingslandskapet ingår i länsstyrelsens program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt 82-12). Ingår i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt D8201). Kring slott och herresäten finns alléer, parker och ekbackar med grova ekar. Kring sjön finns också ett stort antal våtmarker och såväl på fastlandet som på öarna i sjön talrika nyckelbiotoper med en skyddsvärd skoglevande fauna och flora. Flera områden, bl.a. ett antal öar i Båven är avsatta som naturreservat med fri utveckling av skogsbestånden. Rik flora finns i anslutning till kalkförekomster. Klass I-objekt (högsta naturvärde) i länsstyrelsens naturvårdsprogram.

Huvudkriterier: A, C, D, E**Stödskriterier:** Storlek, mångformighet, raritet, kontinuitet, representativitet, betydelse för flora och fauna, nyckelområde.

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar, naturbetesmarker och landskapselement. Naturvårdsinriktat skogsbruk och fri utveckling inom vissa områden. Områdets naturvärden kan påverkas negativt av upphörd eller minskad jordbruksdrift eller betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsplantering, avloppsutsläpp och andra utsläpp, bebyggelseexploatering, stora kraftledning, stora "oförsiktiga" skogsavverkningar, vattengrumlingar, rätande eller fördjupande av vattendrag, vattenreglering, vandringshinder, överfiske och olämpliga fiskemetoder, båtsport, alltför hög näringstillförsel (igenväxning). Områdets känsliga fauna kan påverkas negativt även av små utökningar av rörligt friluftsliv.

Säkerställande: Inom riksintresseområdet har hitintills 8 naturreservat avsatts. Dessa är Jaktstuguskogen, Kråkholmen, Mindre del av Sparreholms ekhagar, (Större delen av detta reservat ligger inom riksintresset Långdunker), Rockelstaåsen, Bålbergsudden, Aspö, Dagnäsön och Båvenöarna Fågelskyddsområden för ca 100 öar och landområden vid Båven. Delar av sjön Båven är Natura 2000-objekt

Områdets huvuddrag: Båvenområdet ligger i den centrala delen av den s.k. Sörmländska sjöplatan. Området domineras av sjön Båven som har en areal av 68 km². I området ingår också ett antal mindre sjöar av växlande typ från utpräglade klarvattensjöar som Lockvattnet till näringsrika vassjöar som Tenaren.

Sjön Båven karakteriseras av en starkt flikig strandkontur och ett stort antal bergiga öar vilket ger området karaktär av skärgård. Sjön har fått sin utformning genom ett antal markanta sprickdalar som med sydostnordvästlig riktning genomkorsar området. Mellan sprickzonerna kvarstår ofta bergribbor och horstliknande partier. Områdets mångformighet förstärks också av de mjuka dalgångar med mellanliggande bergribbor i östvästlig riktning som utpreparerats längs gnejsens strykningsriktningar och som ger upphov till delvis karakteristiska ribblandskap. Vackra exempel på denna typ av landskap finns väster om Båven i Årdala socken och i trakterna kring Åboö.

Båvenområdet genomkorsas av två stora åsar, Badelundaåsen och Strömsholmsåsen. Åsarna skapar på sina håll vetenskapligt intressanta formationer, t.ex. en klapperstensås vid Sjögedal. Vattendragen i området är förhållandevis små och har i regel varit föremål för dikningar och regle-ringar. Ett exempel på ett oregerat vattendrag utgör dock Natån som förbinder sjön Naten med Båven. Natån har längs sträckan mellan de båda sjöarna ett starkt vindlande lopp - meanderlopp - i sand och moavlagringar utmed Badelundaåsen.

Båven kan med hänsyn till vatten och omgivningar karakteriseras som en näringsfattig klarvattensjö. Vattnet är i större delen av sjön ur fysikalisk-kemisk synpunkt av hög kvalitet med för mellan-svenska förhållanden stort siktdjup samt låg färgstyrka och grumlighet. pH har under de senaste åren varierat mellan 6,5-7,8. Sjön är inte försurningshotad.

Båven har stor betydelse för vattenförsörjningen i området. Tätorterna Flen, Skebokvarn, Sparreholm, Mellösa och Hälleforsnäs med sammanlagt över 11 000 invånare utnyttjar Båven som vattentäkt. Sjöns goda vattenkvalitet gör att även många lantbruk och en stor del av fritidsbebyggelsen använder vattnet utan rening för vissa ändamål.

Den teoretiska uppehållstiden för vattnet i sjön uppgår till 4 1/2 år, vilket är en förhållandevis lång uppehållstid, nära dubbelt så lång som t.ex. Mälarens. Detta innebär att sedimentationen av avsättbara ämnen är effektiv, vilket tillsammans med de geologiska förutsättningarna förklarar Båvens goda vattenbeskaffenhet. Den långa uppehållstiden medför dock att störningar i sjöns biologiska och kemiska balans kan få långvariga och allvarliga konsekvenser. Det är därför väsentligt att inte ytterligare belasta Båvens vatten. Analysresultaten visar att vattenkvaliteten i Sparreholmsviken och i viss mån även Skebokvarnsviken är markant sämre än i Båvens övriga delar.

I samband med programmet för samordnad recipientkontroll har det framgått att Båven har en

säregen syreprofil. I språngskiktet förekommer en viss nedsatt syrekonzentration medan det längre ner i hypolimnion förekommer högre syrevärden. Bottenvattnet uppvisar i de djupare delarna av sjön tidvis ett påtagligt syreunderskott.

Representativt odlingslandskap med lång kontinuitet finns kring Frändesta och Näsby. Det småbrutna landskapet innehåller kuperade åkrar, skogsdungar, äldre vägar och stora arealer naturbetesmark. I naturbetesmarkerna är växtsamhällena art- och individrika med arter som fältgentiana, kattfot, Adam och Eva, jungfru Marie nycklar, ängsskallra och vanlig ögontröst. Båvenområdet består till stora delar av löv- och blandskogar och trädklädda hagar, där eken ofta har en central betydelse. Värdefulla ekmiljöer finns vid Edeby, Skedevi, Hornsund, Vibyholm och på Ådön. Ett stort antal nyckelbiotoper finns i landskapet kring sjön. Dessa är av många olika slag, alltifrån barnnaturskogar av lång kontinuitet till lövblandskogar, hassellundar till ekmiljöer med grova, gamla träd.

Ur botanisk synpunkt värdefulla områden finns dels på öar i Båven, dels på halvöar och näs kring sjön i områden med gammal odlingsbygd intill gårdar och herresäten. Inom undersökningsområdet finns förekomster av urkalksten och diabas vilka ger upphov till en rik flora i anslutning till berghällar och lundområden. Dyliska områden finns vid Frändesta samt på Ängön och Dagnäsön. På några öar - Torsholmen, Videholmen, Torsön och Ådön - finns en rikare flora med lundarter som tandrot, lungört, vårärt, underviol m.m. troligen orsakad av rikare morän.

Båven med omgivningar är sedan länge känd som ett betydelsefullt område för flera av våra mer sällsynta och känsliga fågelarter såsom pilgrimsfalk, glada och berguv, fiskgjuse och storlom. De båda förstnämnda arterna är numera försvunna från området. Under senare år har däremot korp och häger tillkommit som årsvissa häckfåglar. Det är dock främst den oligotrofa sjöns arter fiskgjuse och storlom som i dag är karakteristiska för området.

Flertalet fiskgjusar häckar på uddar och små öar i sjön och är därför känsliga för störningar. Båven hyser en av Europas tätaste populationer av fiskgjuse. I Båvenområdet finns mellan 35-40 par fiskgjuse varav ca 30 par årligen häckar i eller i anslutning till Båven. Med anledning härav har Naturhistoriska riksmuseet Båven som ett huvudområde för undersökningar av fiskgjusens biologi och i samband därmed för studier av miljögifternas uppträdande och effekter på naturen. På grund av att det finns mer än 30 år långa undersökningsserier rörande fiskgjusen i Båven är sjön särskilt betydelsefull som referensområde för såväl den nuvarande och den framtida forskningen inom detta fält.

Orsaken till det relativt goda läget för Båvens fiskgjusar står säkert att finna i Båvens karaktär av vildmarkssjö. De ökade fritidsaktiviteterna kring sjön håller emellertid på att ändra dessa förutsättningar.

Vid sidan av fiskgjusen är storlommen Båvens karaktärsfågel. Uppgifterna om storlomstammens storlek har växlat under åren. Vid en grundlig inventering som utfördes 1983 framkom dock att antalet torde uppgå till drygt 70 par för hela området varav ca 60 par finns i sjön Båven. Storlommen är på grund av sina häckningsvanor ännu mer känslig för nytillkommande störningar i form av båtliv och kanotning än vad fiskgjusen är. För att slå vakt om fågellivet och då främst fiskgjuse och storlom finns ett s.k. anpassat fågelskydd utlagt på ett 100-tal öar och andra landområden vid Båven.

Flera häckningsplatser för pilgrimsfalk, som nu står tomma sedan flera år, är kända vid Båven. Skulle stammen återhämta sig finns lämpliga boplatser inom skyddade områden.

Gladan var tidigare känd häckfågel vid Båven. Fortfarande ses årligen något eller några exemplar vid sjön men någon häckning har inte rapporterats. Däremot synes berguven ha återkommit och

rapporteras från flera skilda håll i området.

Den höga vattenkvaliteten gör att även förekomsten av värdefulla och intressanta fiskarter är god. Här kan nämnas abborre, braxen, färna, gädda, gös, lake, löja, mal, mört, sarv, sik, siklöja, snorgers, sutare och ål. Malen i Sverige är rödlistad och klassas som akut hotad vilket betyder att den löper risk att försvinna som reproducerande population inom en nära framtid om hotfaktorerna inte snarast undanröjes. Malbestånden i landet är små med begränsade möjligheter för reproduktion och överlevnad. Förekomsten av mal i Båven är troligen världens nordligaste och dessutom en av endast tre lokaler i Sverige. Under senare år har malstammen i Båven visat tecken på att öka. Den primära begränsningen för malens fortlevnad i Båven är miljön. För att säkra den måste Båvens vattenreglering anpassas till malen så att naturliga förhållanden skapas. Hela avrinningsområdet måste beaktas vid bevarandet. Malens reproduktions- och uppväxtområde i Båven är Lillsjön, eventuellt också Kvarnsjön och sundet mellan Edebysjön och Åbysjön.

Anmärkningar:

Referenser:

- Alvfors, H-G. 1980: Båven en fysisk-geografisk studie - Länsstyrelsen i Södermanlands län informerar.
- Länsstyrelsen 1974: Båven I. Mark och vegetation, Båven II. Djurliv, Båven III. Vatten - Länsstyrelsen i Södermanlands län informerar 1974:7
- Båvenkommitten 1975: Båvenområdet, förslag till riktlinjer för naturvård och översiktlig bebyggelseplanering
- Rydberg, H., Vik, P. 1992: *Ängs- och hagmarker i Södermanlands län*. Länsstyrelsen i Södermanlands län 1992. Nyköping.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län 1991: *Program för bevarande av natur- och kulturmiljövården i odlingslandskapet*. Nyköping.
- Naturvårdsverket 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.
- Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.
- Nathanson, J. E., 1998. Åtgärdsprogram för mal (*Silurus glanis*). Fiskeriverket, Sötvattenslaboratoriet.
- Länsstyrelsen, 1992: Utredning om ändrad vattenhushållning i Båven
- Rydberg, H. Kärlväxterna på Dagnäsön – en botanisk inventering. Opubl. mscr.
- Rydberg, H. 1994: Botanisk inventering av Jaktstuguskogen i Flens kommun. Opubl. mscr.

Område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § miljöbalken;
Naturvårdsverkets beslut 2000-02-07

Riksintressets benämning: **Båven**
 Identitetsnummer: **NRO 04 011**
 Kommun: **Flen, Gnesta och Nyköping**
 Län: **Södermanland**

